

STRATEJİK İSTİHBARAT ve GENEL YANILGILAR*

Zakir GÜL**

ÖZ

Stratejik istihbarat (Sİ), tarihten günümüze kadar güçlü devletlerin ve medeniyetlerin kullandığı önemli bir araç olmuştur. Günümüzde de aynı etkisini ve önemini devam ettirmektedir. Ancak, stratejik istihbarat doğru bir şekilde anlaşılmadığından, hem teorisyenlerin hem de uygulayıcıların doğru bilinen yanlışların ve yanlışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu genel yanlışların bilinmesi, stratejik istihbaratın daha doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasına yardımcı olacaktır. Stratejik istihbarat, sadece tehdit veya risk durumunda ve dış istihbarat amacıyla, sadece belirli bir kurum tarafından kullanılan bir istihbarat çeşidi değildir. Ayrıca, stratejik sorunlara taktik veya operasyonel istihbarat ile müdahale edilmesi veya taktik ve operasyonel istihbarat kapsamında değerlendirilebilecek durumlara stratejik istihbarat açısından bakılması yanlışlara neden olabilecektir. Sorunlara veya olaylara doğru istihbarat perspektifinden bakabilmek önemlidir. Bu makalede stratejik istihbaratın tarihinden de kısaca bahsedilecek, stratejik istihbaratın ne olduğu ve ne tür bilgiler içerdiği hakkında da bilgiler verilecektir. Bu çalışma, stratejik istihbarat ve yanlışları üzerine genel ve teorik bir değerlendirmedir.

Anahtar Kelimeler: Stratejik İstihbarat, Genel Yanılgılar, Tarihsel ve Kavramsal Bakış.

STRATEGIC INTELLIGENCE AND COMMON MISTAKES

ABSTRACT

Strategic intelligence (SI) has been an important tool of great states and civilizations throughout the history. Its importance still continues in today's World. However, because of incorrect understandings of strategic intelligence, some wrongly-known beliefs existed by the practitioners and theoreticians. In order for the strategic intelligence to be used much properly and effectively, those common mistakes should be known. Strategic intelligence is not a kind of intelligence that is used just by a particular institution in the cases of only threat and risk. Further, approaching strategic issues with tactical and/or operational intelligence, or vice versa, will not solve the issues and may even worsen the problems. Therefore, looking at the issues from the right intelligence perspective, is vital. In this article, a brief history of strategic intelligence and a conceptual discussion on strategic intelligence will be provided. This study is a general and theoretical argument on strategic intelligence and common mistakes.

Key Words: Strategic Intelligence, Common Mistakes, Historical and Conceptual View.

* Bu çalışma, yazarın stratejik istihbarat üzerine daha önce yazılan ve *Güvenlik Terimleri Ansiklopedisi* ile *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler* kitaplarına gönderilen çalışmalarıyla benzerlikler göstermektedir.

** Doç. Dr., Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Polis Akademisi Başkanlığı, Ankara, stratejikistihbarat@gmail.com

GİRİŞ

Stratejik istihbarat (Sİ) bir ülkenin iç ve dış güvenliği başta olmak üzere, diğer politikaları için önemlidir ve gereklidir. Hedeflenen amaçlara ulaşmada başarılı olmanın ve isabetli politikalar geliştirmenin en önemli unsurlarından birisi stratejik istihbaratın doğru bir şekilde anlaşılıp kullanılmasıdır. Bu önemli aracı etkili kullanan ülkeler, geçmişte de önemli başarılar elde etmişlerdir (Ransom, 1970; Sarı, 2003; McDowell, 2009). Bir sonraki başlık altında da değinileceği gibi Çinlilerin, Perslilerin, Atinalıların, Moğolların ve İngilizlerin stratejik istihbarat aracını oldukça etkili bir şekilde kullandığı görülmektedir. Hatta istihbaratın kullanımını farklı din kitaplarında da yer almıştır (Coleridge, 1898; Altuntaş ve Şahin, 2011; WEB, 2013) Buna rağmen, günümüzde stratejik istihbaratın anlamı ve değeri yeterince bilinmemekte ve anlaşılmamaktadır (Russell, 2007; Heidenrich, 2007). Dahası, stratejik istihbarat ve kullanımı hakkında bir kısım yanlışlar veya yanlış inanışlar da bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi stratejik istihbaratın sadece “tehlike” durumunda yapıldığıdır. Diğer bir yanlış inanış da stratejik istihbaratın sadece bir kurumda yapılabileceği veya sadece bir kurumun işi olduğudur. En büyük hatalardan birisi de stratejik istihbaratın sadece dış istihbarat ile ilgilendiği varsayımdır.

Bahse konu doğru bilinen yanlışların farkında olunması ve düzeltilmesi, stratejik istihbaratın, bir ülkenin başta güvenlik politikalarında olmak üzere diğer uygulamalarında etkili bir şekilde kullanılmasına yardımcı olacaktır. Bu akademik çalışma ile tarihsel perspektiften yola çıkılmış, günümüz uygulamalarından da çeşitli örnekler verilerek konunun daha iyi anlaşılması hedef edinilmiştir.

Bu makalede ilk olarak, stratejik istihbaratın tarihinden kısaca bahsedilecektir. Daha sonra, stratejik istihbaratın ne olduğu ve ne tür bilgiler içerdiği hakkında bilgi verilecektir. Stratejik istihbarat ile ilgili çeşitli yanlış inanış ve değerlendirmelerin bir kısmından bahsedilecektir. Son olarak, stratejik istihbarat ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacak ve makale sonlandırılacaktır. Bu çalışma, stratejik istihbarat ve yanılgıları hakkında genel ve teorik bir değerlendirmedir.

1. TARİHSEL BAKIŞ

Gelişmiş medeniyetlerin ve güçlü devletlerin başarılarının arkasındaki önemli unsurlardan bir tanesinin (stratejik) istihbaratın etkili bir şekilde kullanılmasının olduğu düşünülmektedir. Örneğin, MÖ. 7. yüzyılda Perslerin iyi bir stratejik istihbaratlarının olduğu, bu alanda çalışanların da geleneksel dillere, inanç sistemlerine ve kurumlarına ait detayları öğrenmeleri ve bilmeleri ve farklı kültür ve inanıştan olan insanlara saygı göstermeleri bu örneklerden bir tanesidir (Bozeman, 1992). Çinli savaş stratejisti Sun Tzu'nun, Milattan Önce 6. yüzyılda yazılı hale getirdiği Savaş Sanatı eserinde ülkelerin başarılı olmasında istihbaratın çok önemli ve gerekli olduğundan bahsedilmektedir. Yine, Milattan Önce 5. yüzyılda Atinalılar ile Persliler arasındaki Maraton Savaşında Atinalıların istihbaratı daha etkili bir şekilde kullanarak, azınlıkta olmalarına rağmen Perslileri yenilgiye uğratması da tarihten başka bir örnektir (Liddell, 1991). Diğer taraftan 13. yüzyılda çeşitli bölge ve ülkeleri işgal eden Moğol Cengiz Han'ın savaş stratejisti ve generali olan Subutay'ın da çok iyi ve organizeli bir istihbarat yapısı kullandığı bilinmektedir (Ransom, 1970). Dolayısıyla, tarihe bakıldığında gelişme ve genişleme amaçları olan toplulukların en gelişmiş ve organize istihbarat birliklerine sahip oldukları görülmektedir.

Bahsekonu istihbaratın kullanımı ve önemine ilişkin bilgiler sadece tarih ve savaş kayıtlarında değil, aynı zamanda din kitaplarında da yer almaktadır. Örneğin, Tevrat'ta Musa'nın Kenan bölgesine 12 adamını gönderip oradakilerin yaşam tarzları, kültürleri, güçlü ve zayıf yanları, askeri güçleri, nüfusu ve yaşadıkları yerin çeşitli özellikleri hakkında bilgi edinmelerini istemiştir (WEB, 2013). Bu 40 günlük görev sonucunda, bu bölgenin süt, bal ve meyve bolluğu içerisinde olduğu ve oldukça iyi korunduğunu öğrenmişlerdir. Müslümanlıkta Ashabı Kehf, Hıristiyanlıkta ise Yedi Uyurlar olarak bilinen hikâyede, bu kişilerin bir mağarada uzun yıllar uyuduktan sonra şehre birisini göndererek bu kişiye temkinli olmasını ve şehrin hem idare hem de genel durumu hakkında bilgi toplamasını istemeleri de başka bir örnektir (Coleridge, 1898; Altuntaş ve Şahin, 2011).

Daha yakın tarihe bakıldığında, yine oldukça önemli örnekler göze çarpmaktadır. 17. yüzyılda İngiliz casusu Hempher'in yaptıkları oldukça etkileyicidir (Gümüş, 2001). İstihbarat açısından İngiliz hükümetinin ve istihbarat örgütünün bu yıllardaki istihbaratı, çoğunlukla stratejik istihbarat üzerinedir. Bu casusun itiraflarına göre o zamanki İngiliz devleti uzun vadeli planlar yapmış ve bu plana göre personel yetiştirerek sömürgelerini kontrol etmeye, sömürge olmayan yerleri de elde etmeye çalışmıştır. Sadece dil öğrenme ile ilgili söyledikleri bile çok anlamlıdır. Osmanlı devletine gitmeden önce Londra'da uzun süre Türkçe dersi almasına rağmen bunu yeterli bulmamaktadır: "...bir lisânı öğrenmek başka, o lisânı [dili] ülkenin halkı gibi konuşmak başka şeydi. Zîrâ, birincisi birkaç senede hâsıl olduğu hâlde, ikincisi bunun birkaç katı zemân ister...Türkçeyi bütün incelikleriyle öğrenmem gerekiyordu" (Gümüş, 2001: 10).

Stratejik istihbarat, her meslek grubunu amacı doğrultusunda kullanmıştır. Özellikle arkeologlar ve antropologlar stratejik istihbaratın coğrafi istihbarat veya antropolojik istihbarat ayaklarında önemli görevler üstlenmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde; arkeolog Gertrude Margaret Lowthian Bell de bu kapsamda Osmanlı coğrafyasında İngiliz istihbaratı adına önemli görevleri yürütmüştür. Özellikle arkeoloji ve antropoloji alanlarındaki çalışmalar, incelemeler, o yerde kalabilme, kişilerle rahatlıkla görüşebilme ve fotoğraf çekebilme gibi eylemleri rahatlıkla ve şüphe uyandırmadan yapabilme imkânı sağlamaktadır. Bell, başta Osmanlı olmak üzere Ortadoğu'da birçok ülkeyi gezmiş, fotoğraflar çekmiş, insanlar ile yakınlıklar kurmuş ve onları etkilemiş, günlükler tutmuş ve yazılar yazmıştır¹. Daha sonra da diğer ajanlarla bağlantılı olarak ayaklanmalar ve bölünmelere yardımcı olmuştur. Bell, İngiliz hükümetinin Ortadoğu ile ilgili politikaların geliştirilmesinde, ülkelerin kurulmasında ve haritaların çizilmesinde sağladığı bilgiler, yazdığı istihbarat raporları ve oynadığı rollerle etkili olmuştur (Howell, 2006).

Stratejik istihbarat çerçevesinde, devletlerin, toplulukların, yörelerin, törelerin, din ve mezheplerin detaylarına inilmiş, elde edilen bilgiler doğrultusunda stratejik planlar gerçekleştirilmiştir. Hedef ülke veya bölgedeki etkili kişilerin profilleri çıkarılmış ve ona göre planlar yapılmıştır. Her ülke veya bölge için birer masanın oluşturulması ve personel istihdam edilmesi, bilgilerin görevlilerin aktardığı bilgi ve raporlarla sürekli güncellenmesi oldukça önemli görülmüştür. Hatta belli devlet görevlilerinin taklitleri (benzerleri) oluşturularak muhtemel hareket tarzları ve eğilimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Hedeflerin zayıflıklarının neler olduğu, zafiyetlerinin olmaması durumunda nasıl oluşturulabileceği, ihtilafların neler ve kimler arasında olduğu, güçlü yanlarının neler olduğu ve bu gücü nasıl zayıflatacakları veya kontrol edebilecekleri hep göz önünde bulundurulmuştur. Bütün bunlar taktik/operasyonel istihbarat değil de stratejik istihbarat ve planlama ile başarılmıştır. Elbette ki taktik ve operasyonel istihbaratın kullanıldığı durumlar ve zamanlar da olmuştur. Ancak, başarının arkasında stratejik istihbarat ve hareket planının olduğu söylenebilir.

2. KAVRAMSAL BAKIŞ

Stratejik istihbarat, kavramsal olarak ele alındığında, birçok yazar tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir (Kent, 1949; Ransom, 1970; Bozeman, 1992; Caşın, 2002; Sarı, 2003; Goldman, 2006; Liebowitz, 2006; Heidenrich, 2007; Russell, 2007; McDowell, 2009; Clark, 2010; Köseli, 2010; Özdağ, 2010; Acar, 2011; Beren, 2011). Stratejik istihbaratı dış istihbarat (Kent, 1951) olarak tanımlayan olduğu gibi, iç güvenlik istihbaratına uyarlayan (McDowell, 2009), veya iş/şirket/pazar ekonomisi istihbaratı alanında (Liebowitz, 2006) değerlendirenler de bulunmaktadır.

Goldman'a (2006) göre; stratejik istihbarat, ulusal ve uluslararası seviyelerde politikaların ve askeri planların oluşturulabilmesi için gerekli olan bilgidir. Bir başka tanıma göre stratejik istihbarat "ulusal ve uluslararası seviyelerde politika ve askeri planları oluşturmak için gerekli olan istihbarattır" (JP 1-02, 2013: 263). Ransom'a (1970) göre; stratejik istihbarat barış zamanında uygun bir ulusal güvenlik için gerekli planlamanın yapılabilmesi için güçlü, zayıf, niyetlerinin bilinmesine ilişkin kapsamlı bilgi ile ilgilenen, en kapsamlı istihbarattır. Politik, ekonomik ve askeri bir kısım uzun vadeli tahminleri kapsamaktadır. Liebowitz (2006) ise; stratejik istihbaratı, yapay istihbarat (artificial intelligence), bilgi yönetimi, iş istihbaratı (business intelligence) ve rekabet istihbaratından (competitive intelligence) oluşan, örgütlerin stratejik kararlarını besleyen ve yardımcı olan istihbarat olarak tanımlamaktadır. Özdağ'a (2010:146) göre ise; stratejik istihbarat, bir devlet için "gelecekte ortaya çıkabilecek fırsatları, tehditleri araştırıp tespit ederek ve öngörerek, karar alıcıların önüne olabilecekler ile ilgili seçenekler koyarak, onların siyaset üretme sürecini daha doğru bir zemine çekmek amacı ile yapılan istihbarat" çeşididir.

Stratejik istihbaratı kapsamlı bir şekilde tanımlayan Kent'e (1951) göre stratejik bilgi, en azından aşağıdaki genel başlıklardaki bilgileri içermek zorundadır:

- Ülkenin genel durumu (konumu, sınırları, alanı, tarihi, hükümeti, idari yapısı ve personelinin biyografik bilgileri),
- Ülkenin yapısı (yüzey yapısı, toprakları, bitki örtüsü, iklimi, su rezervleri),
- İnsanları (uyrukları, dilleri, tavırları nüfus dağılımı, yerleşimi, sağlık durumu, toplum yapısı),
- Ekonomisi (tarımı, sanayisi, ticareti ve alım-satımı, maden işletmeciliği, balıkçılık durumu),
- Ulaşımı (tren yolları, kara yolları, limanları, hava alanları, ülke içi suyolları),
- Mevcut askeri coğrafyası ve yapısı (ordu tertibatı, sabit savunma hatları, askeri tesisleri, ikmal durumu, deniz kuvvetleri tertibatı, donanması, deniz-donanma kıyı tesisleri, deniz hava kısmı, ikmal, hava kuvvetleri tertibatı, askeri uçaklar, hava tesisleri, ikmal, vs.),

Burada genel başlıkları sunulan stratejik bilgiler mümkün olabilecek her türlü detayı (küçük-büyük, önemli-önemsiz ayrımı yapılmadan) içermelidir².

McDowell (2009), Kent gibi düşünürlerden farklı olarak, stratejik istihbaratı sadece dış istihbarat ile sınırlandırmamış, stratejik istihbaratın aynı zamanda iç güvenlik konularında da etkili bir şekilde kullanılabileceğini iddia etmiştir. O'na göre stratejik istihbarat, yöneticiler ve üst seviye idareciler için hazırlanan, (misyon, amaç, hedef, program ve kaynak planlaması gibi) her türlü işlemin yerine getirilmesinde yararlı olabilmekte ve doğru kullanıldığında her grubun ihtiyacına yanıt verebilmektedir.

3. STRATEJİK İSTİHBARAT VE GENEL YANILGILAR

a. Stratejik İstihbarat "Risk", "Tehlike" Veya "Tehdit" Durumlarında Yapılır.

Hayır. O zaman bir ülkenin stratejik plan ve hedefleri olamazdı. Örneğin, bir futbol takımında takım antrenörü/koçu sadece "gol yememek" için bir strateji geliştirip, kendi sahasındaki tehdit ve tehlikelere göre oyuncularını harekete geçirdiğinde hiçbir zaman kazanamayabilir. Ortada oyun ve ileride gol atma planları da olmalıdır. Bir başka ifadeyle, sadece "tehlike/tehdit" görülen durumlarda, ilgili ülkelere, gruplara ve kişilere karşı (stratejik) istihbarat yapıldığında, hiç bir zaman gerçek anlamda stratejik istihbarat ve/veya (stratejik) istihbarata karşı koyma yapılamaz. Yine yukarıdaki benzetmeden devam edilecek olursa, kalede bekleyen kaleci ile yetinmeyip bunun yanında, "en iyi savunma saldırıdır" mantığıyla tehlike olmayan durumlarda bile harekete geçmelidir.

Bir bölge veya devlet ile ilgili stratejik istihbarat yapılması istenildiğinde, elbette ki isteyen yetkilinin hedef ve amacını belirtmesi beklenir, ancak belirtmemiş olsa da, (stratejik) istihbaratçının yaklaşımı sadece "risk/tehlike/tehdit durumu" ile sınırlı olmamalıdır. Barış durumunda iken de savaş ihtimali göz önünde bulundurularak stratejik istihbarat yapılmalı, karşı taraftan bir tehlike oluşturulması, saldırı olması veya savaşın çıkması beklenmemelidir³.

Bu bağlamda, Suriye'nin başkanı Beşar Esad henüz başkan bile olmamışken ve Suriye ile anlaşmazlık ve uyuşmazlıklara girilmemişken, başta başkanları olmak üzere, Suriye ile ilgili birçok stratejik bilgi toplanabilir ve analiz sonuçlarına göre gelecekteki adımları ve politikaları belirlenebilir, ülke adına daha faydalı ve isabetli kararlar alınabilirdi. Her şeyin çok normal olduğu, iki ülkenin dostluğu ve işbirliği yaşandığı bir dönemde, Suriye'nin Türkiye için bir tehdit veya tehlike olabileceğinden hiç bahsedilemezdi. Ancak, iki ülkenin ilişkileri bozulduktan sonra artık Suriye ile ilgili rahat istihbarat toplama yolu kapanmış, sıradan bilgiler bile ulaşılamaz hale gelmiştir.

Bir iddiaya göre, Amerikan İstihbaratının İran Devrimini tahmin edemeyişini, Şah'ın doktorlarının Fransız olması, bu doktorların da Şah'ın hastalığı hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu hastalığı daha da ilerletmek için müdahale etmeleri olarak gösterilmektedir (Özdağ, 2012). Çünkü normal şartlar altında, gücü ve medyayı elinde tutan Şah'ın devrilmesi mümkün görülmemektedir. Burada önemli noktalardan bir tanesi, küçük bir stratejik bilginin birçok sonucu değiştirebilmesi ve etkileyebilmesidir. Diğer bir durum da, ülkelerin tehdit ve/veya risk kriterlerine göre değil, kendi gelecekleri, menfaat ve politikalarına göre istihbarat faaliyetinde bulduklarıdır. Bu açıdan bakıldığında stratejik istihbarat sadece güvenlik politikaları ile sınırlı değildir.

b. Stratejik İstihbarat Sadece Bir Kurumda Yapılır/Sadece bir Kurumun İşidir.

Stratejik istihbarat görevi/sorumluluğu, sadece bir kuruma verilemeyecek kadar geniş kapsam alanı, amacı ve hedefine sahiptir. O yüzden, birçok farklı kurumla yapılmalıdır. Çünkü istihbarat gibi bir kamu görevinin birden fazla birim tarafından yapılmasının faydalarının olduğu düşünülmektedir (Ülkemen ve Gül, 2012). Belki koordinasyon ve organizasyon bir elden veya bir kurumdan yapılabilir, ancak hiçbir şekilde bir kuruma sıkıştırılmamalıdır. Bunu örneklendirmek gerekirse, “sağlıklı ve uyuşturucudan uzak jenerasyon yetiştirme” stratejik hedefi olan bir devlet yapısı içerisinde, bu hedefe hizmet edecek stratejik bilgi ve istihbarat ile yapılacak hamle ve politikalar bir çok bakanlık ve genel müdürlük tarafından yerine getirilecektir. Konu, stratejik istihbarat çerçevesinde ele alındığında şu şekilde yönlendirilecektir: Daha sağlıklı bir gelecek ve jenerasyonlar için uyuşturucu ve benzeri bağımlılık yapan maddelerden arındırılmış bir Türkiye kurmak adına istihbarat ve planlamalar yapılmalıdır. Bunlardan sadece küçük bir kısmı kolluk kuvvetlerinin yaptığı taktik ve operasyonel hamlelerdir. Sağlık, Aile ve Sosyal Politikalar, Adalet, hatta Tarım ve başka ilgili bakanlıklara, TRT ve ulusal medya kuruluşlarına, belediyelere düşen stratejik veri değerlendirmeleri ve görevleri vardır.

Sağlık Bakanlığı, uyuşturucu ile mücadele kapsamında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri açabilirler. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, çeşitli seminerler ve toplantılar düzenleyebilir, aileleri bilinçlendirme ve yönlendirme yapabilirler. Her bakanlık kendi alanına giren konularda Milli Eğitim ile bağlantılı olarak eğitimler verdirebilir. Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenlere öğrencilerine nasıl sahip çıkacaklarını, uyuşturucu şüphesi oluştuğunda neler yapması ve nasıl yaklaşması gerektiğine ilişkin eğitimler verebilir. Diğer yandan, öğrencilere yönelik kötü arkadaşın nelere sebebiyet verebileceği, uyuşturucunun hem bireyi hem toplumu hem de bir milleti nasıl olumsuz etkileyebileceği, eroin gibi bir kısım maddelerin bir defa kullanımıyla vücudun bağımlı hale geldiği gibi eğitim ve telkinlerde bulunacak eğitim sisteminin oluşturulması, okulların yer ve bina yapılarının bu tür uyuşturucu kullanımına engel olacak şekilde dizayn edilmesi gibi görevler düşünülebilir. TRT Genel Müdürlüğü ve diğer medya kuruluşları aracılığıyla, uyuşturucunun ne tür trajik felaketlere neden olduğunu anlatan yayınların yapılması, dizilerin ve filmlerin uyuşturucuyu teşvik ve tasvir edici değil, tam tersine nefret ettirici şekilde düzenlenebilir. Tarım Bakanlığı gibi konuyla çok ilgili görünmeyen bir bakanlığa da düşen çok önemli görevler olabilir.

Uyuşturucu maddenin bir bitkiden üretildiği düşünülürse, çeşitli tarlaların, örneğin kenevir bitkisinin ekildiği yer haline geldiği, hatta ev bahçelerinin bile amatör bir şekilde kullanıldığı düşünülürse, hem denetim mekanizmasının iyi çalıştırılması, hem de halkın daha çok kazanabileceği tarım imkânlarının oluşturulması durumu söz konusudur. Kısacası, bir bataklıktaki sineklerle tek tek veya grup grup mücadele etmek yerine bataklığı kurutacak ve orayı daha güzel bir botanik bahçeye çevirmenin yolu stratejik istihbarat, planlama ve uygulamadan geçmektedir. Bu yüzden burada sayılan birim ve kurumların bilinçli bir şekilde aktaracakları veya paylaşacakları herhangi bir bilgi, stratejik bir öneme sahip olabilir.

Türkiye'nin en önemli ulusal sorunlarından olan terörizm ile mücadele ederken, kolluk ve güvenlik ile sınırlamadan, aynı şekilde çoklu-kurum ve bütünsellik yaklaşımı gerekmektedir (Bal, 2012; Alkan, 2012; Sever ve Özeren, 2011). Bu açıdan bakıldığında, kolluk birimlerinden tutun da, ıslah kurumlarına, oradan eğitim ve sağlık ve daha başka devlet kurumlarına kadar birçok kurumun dâhil olmasından bahsedilmektedir. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yapabileceklerinden bir kaç tanesi şu şekilde sıralanabilir: orada çalışan öğretmenlere, o bölgedeki veli ve çocuklara yaklaşım tarzını, onlarda devlet ve millet birliğı bilincinin oluşturulması ve buna engel teşkil eden terörizmin zararlarını anlatmalarınıdır.

Tarım ve ziraat işlerine bakan bakanlığın oranın halkına ve yer şekillerine göre en uygun üretimin yapılması için çiftçilerin eğitilmesi, desteklenmesi, ekonomik olarak iş imkânlarının sağlanması ve yatırımın yapılması ve terörün en önemli finans kaynaklarından birisi olan uyuşturucu maddenin kaynağı olan bitkilerin engellenmesinde destek vermesi şeklinde olabilir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini istismar eden bölgelere daha bilgili ve eğitimli ve halkın kültürünü bilen devlet görevlilerini göndermesi önemlidir. Diğer yandan İçişleri Bakanlığı'nın Doğu görevine gönderdiği kişileri; oranın dil, kültür gibi unsurlarını en az altı aylık bir eğitimle tanıtmayı, stratejik istihbarat ve planlama çerçevesinde değerlendirilebilir. Terörizm ile stratejik seviyede mücadelede Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü yine önemli roller üstlenebilecek bakanlık ve birimlerdir. Stratejik istihbarat yapan kişilerin görev alanlarındaki her şey hakkında bilgi sahibi olmaları, en küçük bir ayrıntıyı bile ihmal etmemeleri gerekmektedir ki bir kısım önyargı ve yanlış bilgilerle yanlış adımlar atılmasın ve politikalar yapılmasın (Kent, 1951; Heidenrich, 2007).

c. Stratejik Sorunlara Taktik/Operasyonel İstihbarat ile Yaklaşılması.

En büyük yanlışlardan bir tanesi de stratejik sorunlara taktik/operasyonel istihbarat çözümleri ile yaklaşılması ve müdahale yapılmasıdır. Sorunun doğru bir şekilde tespit edilmesi ve ona göre doğru istihbarat çeşidinin belirlenmesi ve kullanılması önemlidir. Daha açık bir ifadeyle, stratejik istihbarat ve planlama kapsam alanına giren bir sorun veya olaya operasyonel ve/veya taktik istihbarat ile müdahale edilmesi, ya sorunu tamamen çözemeyip, daha başka sorunlara neden olabilir veya olayı daha da kötüye götürebilir.

Literatürde farklı gruplandırmalar olsa da⁴, özellikle de askeri kaynaklı olan taktik-operasyonel-stratejik gruplandırması en yaygın olanıdır (Clark, 2010; McDowell, 2009; Acar, 2011; Goldman, 2006). Stratejik istihbarat ile taktik istihbarat arasındaki en temel ayrım, istihbaratın kapsamında, bakış açısında ve görevlendirme seviyesinde oluşmaktadır (Goldman, 2006). Stratejik istihbaratı diğerlerinden ayıran özelliklerden birisi zamandır. Dolayısıyla stratejik istihbarat, uzun vadeli ve daha kapsamlı konulara bakarken (Ransom, 1970; Berkowitz ve Goodman, 1989; Liebowitz, 2006; Clark, 2010; JP 1-02, 2013), operasyonel istihbarat ona göre daha kısa zaman dilimindeki bir kısım operasyonların gerekli planlamasına ve uygulanmasına ilişkin işlere bakmaktadır. En kısa süre özelliğine ise taktik istihbarat sahiptir. McDowell'e (2009) göre taktik istihbaratta günlük kişilere ve/veya örgütlere müdahale varken, operasyonel istihbaratta çoklu hedefler vardır ve koordinasyon gerektiren operasyonlar için yapılır. Burada şunun belirtilmesinde yarar vardır: Stratejik istihbarat ile diğer istihbarat çeşitleri arasındaki ilişki kesin çizgiler ile ayrılmamaktadır.

Diğer yandan, bilgi açısından çok önemli bir taktik istihbarat bilgisi, stratejik istihbarat açısından hiç önemli olmayabilir. Stratejik istihbarat için çok önemli olan bir bilgi de o an için taktik/operasyonel istihbarat açısından hiçbir anlam ifade etmeyebilir. Örneğin, vatandaşların veya bir ülkedeki insanların sağlık,

tapu, belediye, nüfus, ekonomik dalgalanma, doğal afet gibi bilgileri stratejik istihbarat açısından duruma göre çok kritik ve önemli olabilirken, taktik istihbarat adına hiçbir anlam ifade etmeyebilir. Daha önce çok önemi bulunmayan kömür ve demir üretimi, dünya savaşları sürecinde bir ülkenin silah gücü ve donanması ile ilgili bir fikir vermektedir ve önemlidir (Beren, 2011). Dolayısıyla, kömür ve demir üretimi bilgisi, büyük dünya savaşları döneminde taktik ve/veya operasyonel istihbarat açısından (ilk etapta) çok önemli değilken, stratejik istihbarat yönüyle oldukça önemli bir bilgidir.

Bir önceki bölümde bahsedilen terör sorununu kullanmak gerekirse, Türkiye'nin terörizm problemini çözme amaç ve hedefini gerçekleştirirken her seviyede istihbarat ve planlama yapılması gerekmektedir. Sadece taktik ve/veya operasyonel istihbarat ve buna dayalı olarak hamlelerle, sadece teröristle mücadele yapılabilir, terörizmle değil (Özeren ve Sever, 2011; Alkan, 2012; Bal, 2012). Diğer bir ifadeyle, terörizm sorununa sadece güvenlik dar açısından bakıldığında; taktik ve/veya operasyonel istihbarat uygulamalarından öteye gidilemeyecektir ki bu da asıl nedenleriyle ve çıkış kaynaklarıyla değil de oluştuktan sonraki durumlarıyla mücadele etmek demektir. Dolayısıyla, karar verici, politika geliştirici, yönetici pozisyonunda bulunanların "Terörizm sorununu hemen çözelim, bugün, yarın veya haftaya bu işi bitirelim. Buna göre istihbarat toplansın ve operasyonlar yapılarak teröristlerin sonu getirilsin. Stratejik bir planlamayla terör bitirilsin!" ifadesini kullandığında, zaten stratejik istihbaratın önü kapatılmış olmaktadır. Hatta harekât planında stratejik kelimesi yer alsa da, yapılan ve üretilen taktik/operasyonel istihbarattan ve hamleden ibaret olacaktır ki o da sınırlı kalacaktır. Bu tür stratejik sorunlara taktik/operasyonel müdahaleler uzun yıllar devam etse de terörizmi bitirmeye yetmeyecektir. Dolayısıyla, daha uzun vadeli planlama ve adımlar için stratejik bilgi ve istihbaratın kullanılması gerekmektedir.

ç. Stratejik İstihbarat Sadece Dış İstihbarattır!

Stratejik istihbarat bir dış istihbarattır (Kent, 1949) iddiasında bulunanlar olduğu gibi, stratejik istihbarat bir iç istihbarattır (McDowell, 2009) veya stratejik istihbarat “ağırlıklı olarak dışa yönelik bilgi toplama ve kıymetlendirme çalışmasıdır. Ancak stratejik istihbaratın konusu sadece dış istihbaratla sınırlı değildir” (Acar, 2011: 126). Türkiye’de de yine Kent düşünce akımının savunduğu şekilde bir uygulama bulunmaktadır. Yani, stratejik istihbarat denilince dışarıya yönelik istihbarat anlaşılmaktadır. Mevcut çalışmanın yazarı, her ikisinin de olduğu bir stratejik istihbarat yaklaşımını savunmaktadır.

Stratejik istihbarat anlam olarak daraltılmamalıdır. Stratejik istihbarat sadece dış istihbarat için kullanıldığında; iç güvenlik alanına giren, ancak taktik ve/veya operasyonel istihbarat dışında değerlendirilen, geleceği şekillendirme, tahmin ederek planlar yapmak ve muhtemel tehlike ve risklere karşı kullanılan istihbarat çeşidi hangisi olacaktır? Daha somut bir ifadeyle, Stratejik istihbaratın iç istihbarat alanına girmediğini varsaydığımızda o zaman, PKK terör sorunu ile mücadele ederken sadece taktik ve operasyonel istihbarat mı, yani, kolluk kuvveti ve silahlı gücün devreye girdiği bir politika mı kullanılacaktır?

Diğer bir örnek, Hizbullah Terör Örgütü üzerine verilebilir. HTÖ lideri Hüseyin Velioğlu 17 Ocak 2000 tarihinde öldürüldü, birçok elemanı da operasyonlar sonucu tutuklanıp cezaevine konuldu (Özeren, Sözer ve Demirci, 2010; Sözer ve Eski, 2011). Bu taktik ve operasyonel istihbarat ve faaliyet sonucunda 14 sene önce bu örgüt bitirilmiş olmaktadır mı? Bir strateji uzmanı, stratejik istihbarat açısından 14 sene önceki ve ondan daha önceki, örgütün kuruluşunun nedenlerini de içine alacak şekilde bir kısım bilgileri kullanıp bundan sonraki yıllarda da neler olabileceği ile ilgili analizler ve çıkarımlar yapabilmeli, devletin bu sorununa daha kalıcı ve çözücü stratejik planlar yapılmasına ve kararlar alınmasına destek olmalıdır.

Belki stratejik istihbarat açısından bu terör örgütü ile ilgili bir kısım sorular şu şekilde sorulabilir: Operasyonlarda tutuklanan ve serbest bırakılanlar şimdi nerede, ne yapmaktadırlar? Her terör örgütünün bir veya birden çok dış güç tarafından desteklendiği düşünülürse, bu terör örgütünü hangi grup veya ülke(ler) desteklemektedir? Yapılan operasyonlarda Hizbullah Terör Örgütü çökertilmiş olmasına (veya öyle zannedilmesine) rağmen, halen silahlarının nerede olduğu bilinmemektedir, çünkü teslim edilmemiştir: Bu silahlar nereye gitti/nerededir? (Sözer ve Eski, 2011) 14 yıl sonra tekrar kullanılma ihtimali var mıdır? Aktif olan üyeleri öldürüldü veya tutuklandı ancak bu örgütün ortaya çıkarılmasına, varlığını devam etmesine, sürekli başka insan kaynağını sağlamasına vs. yardımcı olan ortam ve zemin giderildi mi? Bu örgütün sempatanları ve sevenlerini bu örgüte bağlayan ülkedeki altyapı ve üst yapı eksiklikleri ve ihtiyaçları nelerdir? Bu insanlar, teröre karşı bilinçli midir? Değilse, o zaman onların bilinçlendirilmesine nasıl yardımcı olunabilir veya örgüt lehine radikalleşmeleri hangi söylem ve eylemler yardımıyla engellenebilir? gibi sorular stratejik istihbarat alanına girmektedir. Bunun yerine "iç istihbarat" ve "dış istihbarat" gruplandırması yapılarak, her iki çatı altında da hem taktik ve operasyonel, hem de stratejik istihbarat çeşitlerinin olması daha kapsayıcı ve anlamlı olacaktır.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Stratejik istihbarat, karar vermeyi beslemek ve desteklemek (De Smedt, 2008), bir konu ile ilgili büyük resmi görebilmeyi, gelecekle ilgili tahminler sağlayarak planlar yapmayı ve gerçekleştirmeyi sağlamaktadır (Berkowitz ve Goodman, 1989). Ülke içi ve dışındaki bir kısım sorunlar ile mücadele ederken ve politikalar geliştirirken daha köklü (stratejik) kararlar ve planlar yapmalıdır. Bu bağlamda stratejik planlama ve istihbarat kullanan bir kolluk kuvvetinin "ne? kim? nerede?" sorularının yanında, "neden? nasıl?" sorularını da araştırması ve sadece olayların sonuçlarını değil aynı zamanda oluş nedenlerini de açıklayıcı ve kapsayıcı bir pencereden bakabilmesi gerekmektedir.

En uzun kara sınırına (911 km) sahip olunan komşu ülke Suriye (Dışişleri Bakanlığı, 2014) ile ilgili her türlü stratejik bilginin olması, Türkiye'nin bu ülke ile daha (stratejik) planlama yapmasını ve hareket etmesini sağlayacaktır. Suriye'nin tarihte ne tür işgaller yaşadığı, nasıl bir etnik yapıya ve dağılıma sahip olduğu, orta ve üst düzey yöneticilerin hangi mezhep grubuna bağlı olduğu, bu mezhebin prensipleri, özellikleri, epistemoloji ve ontolojilerinin neler olduğu, Hatay'ın Suriye için öneminin olup olmadığı, varsa ne derece olduğu, devlet başkanı Esad'ın liderlik özelliğinin olup olmadığı, varsa neler olduğu, askeri bilgisinin ve eğitiminin olup olmadığı, komşumuz olduğu halde Suriye'ye başka hangi devletlerin etkisinin bulunduğu, Suriye istihbarat elemanlarının Türkiye'de olup olmadığı, varsa ne tür faaliyetler yürüttüğü, Türkiye'yi karıştıran terör örgütlerini ve elemanlarını nasıl eğitip ve destekledikleri, Beka vadisinin ülke politikaları açısından önemi ve etkilerinin neler ve nasıl olduğu gibi bilgiler önemlidir. Dahası, Suriye, akademik olarak ne kadar çalışılmıştır veya çalışılmaya teşvik edilmiştir ve bu alanda kaç tane uzman vardır? Suriye'deki yerel dilleri anlayıp konuşabilen, yerel ve kırsallarda yaşayan halkın düşün kültürlerine kadar özelliklerini bilen ve analiz yapabilen kaç tane eleman vardır? İç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin ülke ekonomisine, sosyal dokusuna ve geleceğine nasıl etki eder? Daha da önemlisi, varsa eğer, Türkiye açısından güvenlik yönüyle oluşturacağı tehlikeler neler olabilir? gibi bir kısım sorular ve sorunlar yanıt ve karşılık bulamadığı sürece Suriye ile ilgili stratejik istihbarat ve politikadan bahsetmek mümkün değildir.

Somali'den örnek vermek gerekirse, ülke olarak oraya çeşitli şekillerde (sağlık ve gıda gibi) yardımlar yapılması planlandığında veya karşılıklı işbirliği politikaları geliştirilmesi düşünüldüğünde, o ülkenin genel yapısı, tercihleri, yaşam tarzları, ilişkilerinin iyi/kötü olduğu ülkelerin durumu, parti, klan, aşiret, muhalif gruplar ve örgütlerin varlığı vs. gibi aktör, unsur ve dengelerin

bilinmesi önemlidir. Somali hangi ülke veya ülkelerin sömürgesi idi, ve bu ülkelerin halen buralarda etkilerinin ve yaptırım güçlerinin olup olmadığı, kaç yıldır buranın insanları üzerinde plan yaptıkları ve yönlendirdikleri, Türkiye gibi bir ülkenin müdahalesinin yansımalarının neler olabileceği gibi stratejik bilgi parametrelerinin bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. En küçük ve önemsiz görünen bir bilgi dahi stratejik öneme sahip olabilir. Örneğin, Somali'deki bir ağaç çeşidinin oluşumu stratejik istihbarat ve planı kapsamında değerlendirilebilir. Bahse konu ağaçların meyvelerini, Somali'de çok sayıda bulunan ve başıboş gezen develer yemekte ve ağaçların tohumlarını ülkenin birçok yerine taşımakta ve saçılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak, bu ağaçların özellikleri, buldukları alanlarda başka bitkilerin yetiştirilmesine izin vermemesi ve çok su tüketmesidir (UTSAM, 2013). Kıtık ve susuzluğun olduğu bir alanda bu ağaçlar neden ve kimler tarafından dikilmiştir? Benzer bir uygulama Türkiye coğrafyasının özelliklerine göre burada da yapılabilir mi? Dolayısıyla, bir ülkenin veya bölgenin coğrafi yapısı ve bitki örtüsü, hatta doğadaki hayvanların özelliklerine kadar bilinmesi, stratejik ve istihbarata karşı koyma açısından önemlidir. Böyle bir stratejik planlama yapan bir ülke, botanik uzmanı olan bir kişi veya birimden mutlaka destek almak durumundadır.

Karadeniz'de geliştirilecek 20 yıllık bir stratejik politika için Karadeniz'e komşu olan ülkelerin hepsinin burası ile ilgili politik, sosyal, ekonomik ve diğer yönlerde neler düşündüğü önemlidir. Veya ülke olarak 20 yıl sonra enerji kaynağı yönünden sorun yaşanabilmesi ihtimaline göre enerji politikası ve kaynak arayışı adına bir bölge (örneğin Ortadoğu), ülke veya ülkeler belirlendiğinde ona göre stratejik bilgiler toplanır, politikalar belirlenir ve adımlar atılır. Bir kısım ülkelerin yaptığı gibi, yeri geldiğinde o ülkenin ekonomik dengesi bozulur, ayaklanmalar ve iç huzursuzluklar oluşturulur, siyasi partiler kurulur, kaos ortamı oluşturulur (Perkins, 2004).

Bir ülkenin stratejik istihbaratının iyi olması, o ülkenin gücü, ihtiyaçları ve önceliklerine göre de değişmektedir. Daha açık bir ifade ile örneğin, Somali devleti açlık, susuzluk, işsizlik gibi sorunlar ile mücadele verirken, yani kendi iç sorunlarıyla meşgulken, dışarıyı çok düşünemeyebilir. Dolayısıyla, Somali'nin öncelikleri farklıdır. Muhtemelen, tüm güvenlik ve istihbarat birimleri, su kaynaklarının, gıda sektörünün güvenliği ve koruması ile ilgileniyordur. Aynı şekilde Türkiye'nin terör gibi ciddi bir iç sorunu varken, dışışleri politikaları ve sorunları önceliği olamayacaktır.

Sonuç olarak, stratejik istihbaratı doğru anlamak ve kullanmak önemlidir. Bundan dolayı, stratejik istihbarat ile ilgili bir kısım yanlışlar, ya da doğru bilinen yanlışlar açığa çıkarılmalıdır. Stratejik istihbaratın, sadece tehdit veya risk durumunda kullanıldığı bir yanılgıdır. Aynı şekilde, stratejik istihbaratın sadece belli bir kurumda, sadece belli bir amaç için kullanıldığı da doğru değildir. Hâlbuki stratejik istihbarat, kapsamı ve amacı itibarıyla sadece kolluk kuvveti kurumu ile sınırlı değil, hatta belki de az bir kısmını kolluk kuvveti oluşturmaktadır.

Yine doğru bilinen yanlışlardan bir diğeri de, stratejik sorunlara operasyonel veya taktik istihbarat ile müdahale edilmesi veya bunun tam tersi taktik/operasyonel istihbarat kapsamında değerlendirilebilecek durumlara stratejik istihbarat açısında bakılması ve ele alınmasıdır. Sorunlara ve olaylara, doğru istihbarat perspektifinden bakabilmek önemlidir. Stratejik istihbarat kapsamına giren sorun ve olaylar yine stratejik önerilerle ve yöntemlerle düzeltilebilir. Bu yapılırken de günlük ve "hemen olsun" gibi taktik istihbaratın yanıt verebileceği işlerin, stratejik istihbarat olarak değerlendirilerek istenmesi bir kısım yanlışlara götürecektir. Zaten bu şekilde bir talep ve düşünceden dolayı yapılan istihbarat ve planlama stratejik değildir.

Bir başka yanlış yaklaşım da stratejik istihbaratın devletin (terör gibi) iç sorunlarıyla ilgilenmeyen, sadece bir dış istihbarat unsuru olduğudur. Bu ve benzeri yanılgılara düşülmeden kullanılan stratejik istihbarat aracı, bir ülkenin büyük sorunlarına köklü çözümler ve öneriler sunabilir ve uzun vadeli politikalarına ışık tutabilir.

SONNOTLAR

¹ Daha fazla bilgi ve belge için bkz. <http://www.gerty.ncl.ac.uk/index.php>; <http://gutenberg.net.au/ebooks04/0400341h.html>; <http://gutenberg.net.au/ebooks04/0400461h.html>

² Bir ülkenin 'askeri gücü' ve 'nüfusundan' örnek verilecek olursa; A ülkesinin bir sonraki yıl veya yıllarda askeri gücüne yönelik ne tür kanunların çıkarılacağı, asker ve subayların eğitimlerindeki değişikliklerin neler olduğu/olacağı, askerlere nelerin öğretildiği, asker ve subayların ekonomik durumlarının neler olduğu, hükümetle olan ilişkilerinin nasıl olduğu, halkın gözündeki meşruiyeti ve saygınlığının durumu, askerin (varsa eğer) politik ideolojisi ve içindeki farklı gruplarının neler olduğu, gibi bilgiler stratejiktir. A ülkesinin nüfusunun ne olduğu, artma veya azalmasının nasıl olduğu, yaş gruplarının dağılımı, göç hareketleri, azınlık ve etnik unsurlarının neler olduğu, dini bağlılıkta yaşanan değişikliklerin, ev hayatlarındaki gelişmelerin, ev ekonomisi ve aile eğlencelerindeki değişikliklerin neler olduğu gibi birçok şeyi de kapsamaktadır. Hatta modadaki değişim ve trendlerin bile bilinmesi önemlidir. Vatandaşların vatanseverlik, milliyetçilik, inanç gibi değerlere olan yaklaşımlarının değişip değişmediği bilinmelidir. Bilim ve teknoloji alanında ne tür değişim ve gelişmelerin yaşandığı, bu alanlardaki eğitimlerde ne tür derslerin verildiği, bu dersleri yerli öğretim elemanlarının mı yoksa yabancı kişilerin mi verdiği, vs. önemli detaylar arasındadır.

³ Bu konuda 'Stratejik İstihbarat' dersindeki rütbeli bir Jandarma öğrencimin söylediği çok anlamlıdır: "Barışta ter dökmeyen, savaşta kan döker". Diğer bir ifadeyle, bir kısım (stratejik) istihbarat ve hazırlıkların yapılması için illa da savaş durumu beklenmemelidir.

⁴ Ransom (1970) ana gruplandırmayı şu şekilde yapmıştır: Stratejik (veya Ulusal), Taktik (veya Çarpışma) ve Kontristihbarat. Bu yazar, operasyonel istihbarat çeşidini, taktik istihbarat ile aynı tutmakta, ancak bunları stratejik istihbarattan kesin hatlarla ayırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ü. (2011). **İstihbarat**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alkan, N. (2012). *Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Deneyimi*. **Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele**, (ss. 79-125), Bal, İ. ve Özeren, S. (Editörler). Ankara: USAK Yayınları.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2011). **Kur'an-ı Kerim Meali**. (ss. 316-318). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bal, İ. (2012). *Türkiye'de Terörle Mücadele: PKK Örneği*. **Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele**, (ss.17-79), Bal, İ. ve Özeren, S. (Editörler). Ankara: USAK Yayınları.
- Beren, F. (2011). **İç Güvenlik İstihbaratı**. İstanbul: Alfa Yayınları
- Berkowitz, B.D. ve Goodman, A. E. (1989). **Strategic Intelligence for American National Security**. Princeton: Princeton University Press.
- Bozeman, A. B.(1992). **Strategic Intelligence and Statecraft**. NY: Brassey's.
- Caşın, M. H. (2002). **Soğuk Savaş Sonrasında Askeri Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu**. *Avrasya Dosyası (2)* 8: 254-308.
- Clark, R. M.(2010). **Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach**. Washington: CQ Press.
- Coleridge, M. (1893). **The Seven Sleepers of Ephesus**. London: Chatto & Windus.
- De Smedt, P. (2008). "Strategic Intelligence in Decision Making". *Future-Oriented Technology Analysis* (ss. 89-102). Cagnin, C., Keenan, M., Johnston, R., Scapolo, F., Barré, R. (Eds.). Heidelberg, Berlin: Springer-Verlag Publishing.
- Dışişleri Bakanlığı. (2014). "Türkiye-Suriye Siyasi İlişkileri". Erişim tarihi 16 Aralık 2014, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>
- EGM. (2014). Erişim tarihi 29 Nisan 2014, <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/Strateji-Geli%C5%9Firme-Daire-Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-.aspx>

- Goldman, J. (2006). **Words of Intelligence: A Dictionary**. Lanham, MD: Scarecrow Press, Inc.
- Gül, Z. (2011). "Kamu Politika Sürecine Teorik Bakış ve Genel bir Değerlendirme". **Kamu Politika Süreci** (ss. 245-246). Kaptı, A. (Ed.) Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gümüş, S. M. (Tercüme, 2001). **İngiliz Casusunun İtirafı ve İngilizlerin İslam Düşmanlığı**. İstanbul: Hakikat Kitabevi Yayınları.
- Heidenrich, J. G.(2007). **The Intelligence Community's Neglect of Strategic Intelligence**. *Studies in Intelligence* (51) 2. Erişim tarihi 11 Eylül 2013, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol51no2/the-state-of-strategic-intelligence.html>
- Howell, G. (2006). **Gertrude Bell: Queen of the Desert, Shaper of Nations**. New York: Farrar, Straus and Girous
- JP1-2 (Joint Publication) (2013). "Strategic Intelligence". Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Erişim tarihi 8 Ağustos, 2013, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf
- Kent, S. (1949, 1951). **Strategic Intelligence for American World Policy**. Princeton: Princeton University Press.
- Liddell, H.B. (1991). **The Classical Book On Military Strategy** (2nd Edition), NY: Meridian Publishing.
- Liebowitz, J. (2006). **Strategic Intelligence: Business Intelligence, Competitive Intelligence, and Knowledge Management**. Boca Raton: Auerbach Publications.
- McDowell, D. (2009). **Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers, and Users**. Lanham, MD: The Scarecrow Press.
- Özdağ, Ü. (2010). **İstihbarat Teorisi**. Ankara: Kripto Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2012). "Yabancı İstihbarat Örgütleri". TRT Büyük Takip Programı. Erişim tarihi 5 Nisan 2013, <https://www.youtube.com/watch>

- Özeren, S. ve Sever, M. (2011). **Terörizm Paradoksu ve Türkiye**, Ankara: Karınca Yayınları.
- Özeren, S. Sözer, M. A. ve Demirci, S. (2010). Terör Örgütlerinde Militan Kimlik Profili. Türkiye’de Hizbullah Örneği. **Terörün Sosyal Psikolojisi**, (ss. 139-165), Sever, M., Cinoğlu, H., ve Başibüyük, O. (Editörler.). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Perkins, J. (2004). **Confessions of An Economic Hit Man**. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Ransom, H. H. (1970). **The Intelligence Establishment**. MA: Harvard University Press.
- Russell, R. L. (2007). **Sharpening Strategic Intelligence: Why the CIA gets it Wrong and What needs to be done to get it Right**. NY: Cambridge University Press.
- Sarı, G. (2003). *After Globalization Process New Horizons in Contemporary Strategic Intelligence*. (Unpublished Thesis).Yeditepe University, İstanbul.
- Sever, M. ve Özeren, S. (2011). “Neden Hakkari?”. (2011). **Terörizm Paradoksu ve Türkiye**, (ss. 127-160). Özeren, S. ve Sever, M. (Editörler). Ankara: Karınca Yayınları.
- Sözer, M. A. ve Eski, U. (2011). “Dünden Bugüne Hizbullah”. (2011). **Terörizm Paradoksu ve Türkiye**, (ss. 161- 200). Özeren, S. ve Sever, M. (Editörler). Ankara: Karınca Yayınları.
- UTSAM. (2013). "Afrika Boynuzu ve Somali'de Güvenlik Çalıştayı". 13 Eylül 2013 tarihinde Polis Akademisi Anıttepe Kampüsünde yapılmıştır.
- Ülkemen, S. ve Gül, Z. (2012). **Bureaucratic Redundancy Theory (BRT) and Its Application to Intelligence Services in Turkey**. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14 (2): 33-49
- WEB (The World English Bible). (2013). “The Book Of Numbers”. Erişim tarihi 12 Eylül 2013, <http://ebible.org/web/NUM13.htm#V0>